

"Электронные устройства и системы" в отечественных и европейских технических университетах. Виявлена решающая роль компетентностного подхода и межпредметных связей в согласованности учебных элементов курса.

Ключевые слова: компетентностный подход, унификация, стандартизация, учебная программа, физика, будущий инженер.

Slipuhina I.A., Tochylna T.N.

TRANSFORMATION OF FUNDAMENTAL DISCIPLINES IN THE STANDARDIZATION OF HIGHER TECHNICAL EDUCATION

The analysis of the content and determine some features of the formation of educational programs on the discipline "Physics" for bachelors in "Electronic Devices and Systems" in national and European technical universities. It was found crucial role competency approach and interdisciplinary connections in coordination training elements of the course.

Key words: competence approach, unification, standardization, curriculum, physics, future engineer.

УДК 070. 614.25: 378

Слухенська Р.В.

ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО КЛІНІЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЙОГО ДУХОВНО-ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ

У статті висвітлено наукові підходи до розуміння феномена мислення; розкрито погляди на проблему формування професійного клінічного і творчого мислення у педагогічній та психологічній думці; визначено особливості творчого та клінічного мислення; з'ясовано характеристики професійного мислення; здійснено спробу окреслити шляхи оптимізації процесу розвитку професійного клінічного мислення майбутнього лікаря в контексті формування його духовно-творчого потенціалу під час навчання у вищому медичному навчальному закладі.

Ключові слова: духовно-творчий потенціал, клінічне мислення, майбутній лікар, мисленнєві дії та операції, професійна діяльність, професійне мислення, професійна освіта, розвиток, творче мислення, формування.

Сучасний лікар – це не лише висококваліфікований, професійно компетентний фахівець, а й духовно-творча індивідуальність, з високим рівнем професійної культури та комунікативності, це – особистість із творчим стилем фахової діяльності, з особливим, творчим клінічним мисленням, від якості та глибини якого часто залежить здоров'я пацієнта. Саме такого лікаря очікує сьогодні суспільство, що посилює вимоги до професійної підготовки медичних працівників і підкреслює актуальність порушеної у статті проблеми.

Мета наукової розвідки – висвітлити підходи до розуміння феномену мислення, розкрити погляди на проблему формування професійного клінічного і творчого мислення у педагогічній та психологічній думці, окреслити шляхи оптимізації процесу розвитку професійного клінічного мислення майбутнього лікаря в контексті формування його духовно-творчого потенціалу під час навчання у вищому медичному навчальному закладі.

Питанням творчості, творчої активності та професійно-творчого саморозвитку студентів присвятили наукові дослідження В. Андреев, М. Блох, Д. Богоявленська, А. Деркач, В. Зазикін, І. Зайцева, Г. Костюк, П. Кравчук, О. Леонтьев, О. Лук, Л. Макарова, Л. Мільто, В. Мухіна, А. Петровський, О. Пехота, Я. Пономарьов, О. Тихомиров, Ю. Фокін та ін.

Проблема підготовки творчих фахівців у процесі професійної освіти порушенена в працях філософів (В. Біблера, Б. Кедрова, М. Ярошевського та ін.), психологів

(О. Брушлинського, Л. Виготського, О. Матюшкіна, К. Платонова, С. Рубінштейна та ін.), педагогів (В. Андрєєва, В. Загвязинського, І. Зязюна, М. Кагана, В. Кан-Калика, В. Краєвського, Н. Кузьміної, М. Поташника, С. Сисоєвої, А. Сущенко, Т. Сущенко та ін.).

Особливості професійної підготовки лікарів вивчали В. Андронов, О. Білібін, Ю. Віленський, І. Вітенко, О. Грандо, В. Дуброва, В. Менделевич, О. Орлова, Ю. Остраус, Л. Пиріг, Ф. Портнов, М. Тимофієва, О. Уваркіна, Е. Чугунова та ін.

Механізми творчого мислення висвітлювалися в наукових працях М. Бердяєва, В. Біблера, М. Бернштейна, А. Брушлинського, В. Енгельмейєра, Б. Кедрова, Б. Лезіна, В. Моляко, Р. Немова, Я. Пономарьова, В. Пушкіна, І. Сумбаєв, Б. Теплова, П. Якобсона та інші. Питанням розвитку мислення студентів у навчальному процесі присвячені наукові розвідки О. Абдулліна, А. Алексюк, З. Калмикова, В. Роменець, В. Семиченко; на взаємозв'язок творчого мислення зі здібностями особистості вказали Д. Богоявленська, Ю. Гільбух, О. Матюшкін, В. Моляко. В багатьох зарубіжних дослідженнях розроблено закономірності функціонування творчого мислення (Е. де Боно, М. Вертгеймер, Дж. Гілфорд, Д. Дьюї, Р. Енніс, М. Ліпмен, Р. Майєр, Г. Сельє та ін.). Але в науковій думці відсутній однотайний погляд на творче мислення лікаря: його називають клінічним або професійним мисленням.

Формування творчого мислення лікаря пов'язане з поняттями "творчість", "клінічне мислення", "професійне мислення", "практичне мислення", "духовно-творча особистість майбутнього лікаря".

Професійна діяльність у сучасних умовах праці потребує від фахівців розвиненого професійного мислення, професійної творчості. Професійна творчість – це знаходження нових нестандартних способів розв'язання фахових завдань, аналіз професійних ситуацій, прийняття професійних рішень. Результатами професійної творчості може бути: нове розуміння предмета праці (нові ідеї, закони, концепції, принципи), новий підхід до реалізації професійних дій (нові моделі, технології, правила), отримання нових результатів у професійній діяльності тощо.

Аналіз психологічних досліджень професійної творчості (В. Алексеєв, А. Антонов, Г. Василевська, Є. Верещак, Ю. Гільбух, С. Губенков, О. Зазимок, О. Коркунова, А. Маркова, В. Моляко, В. Путилін та ін.) дозволяє висловити припущення, що у процесі професійної творчості створюються сприятливі умови для розвитку професійного мислення. Професійне мислення тлумачиться вченими як – це мисленнєва діяльність, що спрямована на розв'язання професійних завдань у певній предметній галузі, від своєрідності яких залежить специфіка професійного мислення.

На думку Ю. Фокіна, творчість є неформалізованим процесом створення або виявлення суб'єктом нових відомостей чи об'єктів духовної або матеріальної культури, який базується на мисленні, що виходить за межі відомого, на реалізації власного бачення об'єкта [19], у такому тлумаченні найточніше відмічено, що творчість – це передусім мислення. Творчість часто визначається як "мислення в його вищій формі, яке проявляється як уява і яке виходить за межі відомих способів вирішення виниклого завдання" [16, с. 142]. А. Брушлинський називав мислення пошуками й відкриттями істотно нового [4, с. 99].

Мислення – це внутрішня активність особистості [16, с. 90], це "найважливіша форма відображення дійсності мозком, соціально зумовлений процес, який нерозривно пов'язаний з мовленням, процес пошуку і відкриття суттєво нового, опосередкованого і узагальненого відображення дійсності в ході її аналізу й синтезу", це – "система процесів, що здійснюють відображення об'єктів у їх закономірних зв'язках і відношеннях, в їх розумінні, прогнозуванні і прийнятті рішень, це – процес узагальненого опосередкованого відображення і пізнання явищ дійсності в їх суттєвих ознаках і взаємозв'язках від конкретних образів (стадії понятійного мислення) до вчинених понять, позначеним словом (стадія понятійного мислення) [2, с. 62]. На думку О. Тихомирова, мислення – це "процес, пізнавальна діяльність, продукти якої характеризуються узагальненим, опосередкованим відбиттям дійсності" [18, с. 16].

У психології виокремлюються три основні типи мислення, що склалися історично і співіснують у свідомості людини: 1) словесно-логічне (властиво тільки людині); 2) наочно-діюче; 3) наочно-образне. Психологи виробили й "парну" класифікацію типів мислення: теоретичне (наукове) і практичне мислення; інтуїтивне й аналітичне (логічне); реалістичне й артистичне (бажане); продуктивне й репродуктивне. За твердженням О. Бандурки, мислення слід диференціювати на такі види: образно-дієве (спирається на безпосереднє сприйняття предмета), наочно-образне (спирається на уявлення й образи), словесно-логічне (спирається на логічні операції з поняттями) [2, с. 64].

У структурі мисленнєвої діяльності науковцями визначаються різні компоненти. Так, наприклад, на думку Г. Костюка, слід вирізняти три складники мисленнєвої діяльності: змістовий (знання, які людина отримує через органи чуття та логічним шляхом, становлять змістовий компонент її мислення, збагачення якого не може відбутися без розуміння); функціонально-операційний (у взаємодії суб'єкта з дійсністю мислення виникає і формується безперервний процес аналізу, синтезу, узагальнення, конкретизації); цілемотиваційний (потреби, інтереси, почуття виконують спонукальну роль мислення) [10].

Дослідниця Л. Джелілова, характеризуючи психологічні особливості розвитку професійного мислення у майбутніх учителів, виокремлює такі компоненти професійного мислення: мотиваційний (професійна спрямованість особистості, ставлення до діяльності, прагнення досягти успіху в діяльності); змістово-операційний (загальноінтелектуальний рівень розвитку особистості, системність, обсяг професійних знань, ступінь розвиненості загальнонавчальних і професійних умінь); рефлексивно-самооцінювальний компонент (усвідомленість здійснюваної діяльності, самооцінка, усвідомлення особистісної відповідальності за результати навчання) [5].

"Мислять не люди як такі, і не ізольовані індивіди здійснюють процес мислення, – писав психолог К. Манхейм, – мислять люди в певних групах, які розробили специфічний стиль мислення в ході нескінченного ряду реакцій на типові ситуації, що характеризують загальну для них позицію" [13, с. 8–9].

Значний внесок у розробку ідей та методик творчого мислення зробили британський вчений-лікар Е. де Боно й американські дослідники Д. Гілфорд і Є. Торранс. Едвард де Боно запропонував велику кількість методик творчості та мислення, ввівши до наукового обігу поняття "латеральне мислення", розробив "техніку шести шапок" (біла – аналітичне мислення, червона – емоційне мислення, чорна – критичне мислення, жовта – оптимістичне мислення, зелена – творче мислення, синя – мислення у великій перспективі). У метафоричному розумінні, вдягаючи кожну з шапок, людина може поглянути на проблему з декількох точок зору [7].

Особливої уваги заслуговує творче й критичне мислення, аналіз якого у свій час провели американські психологи Г. Линдсей, К. Халл, Р. Томпсон. "Творче мислення спрямоване на створення нових ідей, – стверджував Р. Томпсон, – а критичне виявляє їхні недоліки й ефекти" [12, с. 149–152].

Як зазначає В. Клименко, мислення як один із механізмів творчості має три зони активності мислення: 1) мислення асоціаціями, 2) мислення аналогами, 3) мислення сутностями [9, с. 360].

Основними ознаками творчого мислення, на думку російського дослідника Ю. Фокіна є: 1) отримання нового результату, нового продукту; 2) новизна процесу отримання відомого продукту; 3) неможливість отримання нового продукту випадково, шляхом простого неевристичного перебору, простим логічним висновком або діями з алгоритму; 4) подолання логічного розриву на шляху від умов завдання до її рішення; 5) зв'язок не стільки з рішенням вже поставленої кимось задачі, скільки із здатністю самостійно побачити і сформулювати проблему; 6) наявність яскраво вираженого емоційного переживання, передування моменту знаходження рішення [19, с. 90].

На думку, Г. Балла, В. Моляко, А. Коваленка, головним методом отримання даних про творче мислення є процес розв'язання творчого (проблемного) завдання, котрий можна

розглядати як модель творчої діяльності. С. Сисоєва вважає, що розвиток творчого мислення студентів, ефективне використання навчального часу занять, підвищення рівня знань і вмінь, оволодіння основним арсеналом дослідницької роботи, отримання студентом результатів певною мірою через самостійну діяльність, набуття ним власного досвіду, професійних навичок є основними складовими розвитку творчого потенціалу особистості [15].

У теоретичних розробках М. Бахтіна, В. Біблера, М. Бубера, С. Ваймана, Л. Виготського, Л. Зазуліної, О. Крутій, С. Курганова, Г. Кучинського, Б. Ломова, А. Матюшкіна, О. Самойлова, Т. Флоренської творче мислення пов'язується із внутрішнім діалогом, який є важливим компонентом продуктивного мислення.

У ряді наукових досліджень професійне мислення пояснюється як процес розв'язування професійних завдань у тій чи іншій галузі діяльності, а в деяких дослідженнях професійне мислення розглядається як тип орієнтування фахівця у предметі своєї професійної діяльності. Однак, найчастіше поняття "професійне мислення" вживається одночасно в обох цих значеннях. Так прийнято говорити про "клінічне" мислення лікаря.

Найпродуктивнішим, на наш погляд, у дослідженні проблеми професійного мислення є акмеологічний підхід (А. Баталов, Д. Завалішина, Є. Климов, Ю. Корнілов, А. Маркова), який розглядає професійне мислення як структурний компонент професіоналізму. Професійне мислення пояснюється як система, що розвивається у структурно-цілісне утворення та включає пізнавальний, операційний і особистісний компоненти. В якості системоутворювального розглядається операційний компонент (прийоми мислення – мисленнєві дії і операції), на основі якого відбувається перетворення в межах пізнавального компонента і формуються конкретні професійно значимі особливості мислення. Ступінь сформованості загальних мисленнєвих дій і операцій визначає рівень розвитку професійного мислення у будь-якій сфері діяльності.

У психології прийнято розрізняти теоретичне й практичне мислення (останнє є предметом нашого дослідження), або теоретичний і практичний інтелект. Досліджуючи теоретичне та практичне мислення, С. Л. Рубінштейн [14] і Б. М. Теплов [17] у своїх наукових працях виділили суттєві особливості практичного мислення: зв'язок із дійсністю, з безпосереднім практичним перетворенням дійсності (акцентування на регуляційній функції мислення); конкретність такого мислення ("припасування" до одиничних, часткових обставин дії); часові обмеження в проходженні мисленнєвих операцій. Специфіка практичного мислення передбачає включення до структури завдань образно-чуттєвих компонентів, які виконують численні функції у динаміці та розвиткові мислення, інтуїції та визначають "ключові" компоненти виробничої ситуації.

На думку М. Теплового, різниця між теоретичним і практичним видами мислення полягає в тому, що "вони по-різному пов'язані з практикою... Робота практичного мислення переважно спрямована на розв'язання часткових конкретних завдань..., тоді як робота теоретичного мислення спрямована переважно на пошук загальних закономірностей" [17, с. 147]. Зважаючи на це, практичний інтелект, як правило, кожного разу націлений на розв'язання практичного завдання, і його висновки безпосередньо перевіряються практикою. А теоретичний інтелект виступає як опосередкований: він перевіряється на практиці лише на підсумкових етапах роботи. Тому особливості практичного мислення тісно пов'язані з професійною діяльністю та походять із її змісту й специфічних особливостей.

Важливу роль у професійній діяльності відіграє здатність людини мислити, розкривати безпосередні зв'язки предметів і явищ об'єктивної дійсності, доходити глибокого розуміння їхньої суті та законів.

Дослідниця Л. В. Засекіна [8] наголошує на таких характеристиках професійного мислення:

- професійне мислення проявляється у різноманітних видах практичної діяльності і спрямоване на розв'язання специфічних задач за певних умов;
- об'єктом пізнання професійного мислення є складна, багатоелементна система, до якої належить і сам суб'єкт мислення;

- мета мислення фахівця-практика – досягнення конкретних результатів у складних умовах. Саме тому вивчення об'єкта опосередковується цілями практичної реалізації;
- професійному мисленню властиві ціле-мотиваційний, змістовий, функціонально-операційний аспекти;
- професійному мисленню властива якісна своєрідність (спрямованість на реалізацію, оригінальність, гнучкість, оперативність, евристичність).

Термін "клінічне мислення" вживається досить часто, однак він не має загальноприйнятого визначення і нерідко трактується досить широко в залежності від контексту; він може мати клінічний, логічний, дидактичний, етичний чи інші сенси [11]. В основі клінічного мислення – ідентифікація ознак, аналіз і синтез, порівняння й розрізнення, абстракція й узагальнення, логічні умовиводи, індукція і дедукція, знання та досвід тощо.

Клінічне мислення – це "здатність охопити, проаналізувати і синтезувати всі дані про хворого, отримані різними шляхами, при одночасному порівнянні з раніше проведеними спостереженнями, книжковими знаннями та інтуїцією (досвідом) для встановлення індивідуального діагнозу, тактики лікування" [6]. Клінічне мислення являє собою творчий процес, реалізований в рамках конкретної професійної діяльності. Таке мислення називають рефлексивним клінічним мисленням. Саме на розвиток його необхідно направляти основні психолого-педагогічні та дидактичні зусилля [1].

На думку О. Кузьміна, Л. Пшеничних, Л. Крупенькіної, основною сферою розвитку клінічного мислення студентів служить робота "біля ліжка хворого". Її розвивальні можливості полягають у клініко-змістовній спрямованості, сутність якої полягає в проектуванні знань для предметного аналізу клінічної інформації, що пов'язано з умінням оцінювати її як повну або неповну, адекватну реальній ситуації здоров'я пацієнта або неадекватну, логічно завершену, що суперечить логіці розвитку хвороби, прогнозовану або непрогнозовану [11].

Ще однією особливістю клінічного мислення, на думку М. Аношкіна [1], є постійна рефлексія або корекція свого розумового процесу по мірі вирішення професійних завдань.

Як стверджує Т. Харрисон, процес клінічного мислення важко пояснити. Він базується на таких факторах, як досвід і навчання, індуктивне і дедуктивне мислення, інтерпретація фактів, відтворюваність і цінність яких є непостійними, та інтуїція, яку буває важко визначити [20].

Формування клінічного (творчого) мислення вимагає спеціальної системи методичного забезпечення, яка передбачає поетапне взаємопроникнення і взаємофункціонування педагогічних цілей, засобів і способів розвивального впливу на особистість студента на рівні їх методичної і технологічної організації. В науці та медичній практиці склалося два типи різнорівневих інтегративних технологій. Перший рівень спрямований на моделювання, конструювання завдань. До структури другого рівня входить ряд педагогічних вимог: діагностичних, оцінних, творчо-діяльнісних, інструментально-корекційних. Вони об'єднують педагогічні засоби, форми і методи формування клінічного (творчого) мислення майбутнього лікаря, дозволяють визначити логіку алгоритму виконання майбутнім фахівцем медичної маніпуляції в процесі практичного засвоєння професійного знання і досвіду в цілому.

Нам імпонує думка дослідниці І. Борискової про те, що формування професійного клінічного мислення майбутнього лікаря має відбуватися на основі теоретичного типу мислення, оскільки воно буде одночасно і творчим, і діалектичним. Тільки таке мислення дозволяє сучасному фахівцеві не просто працювати, а створювати умови для творчої діяльності [3].

Проблема якості формування клінічного мислення як основи компетентісно орієнтованих умінь і навичок майбутнього лікаря може бути вирішена за допомогою інноваційних освітніх технологій, що передбачають використання прийомів формування творчого, системного мислення, покликаних не тільки відтворювати отримані знання, але й вирішувати нестандартні завдання. Вирішення цієї проблеми передбачає не лише

педагогічні, але й організаційно-методичні способи вдосконалення медичного забезпечення. У зв'язку з цим у клінічній медицині необхідно розробляти і впроваджувати системні методи вдосконалення формування клінічного мислення не лише на етапах навчання, але і в процесі практичної професійної діяльності [11].

На наше переконання, результати пізнавальної діяльності студентів найбільше залежать від рівня творчого мислення, яке поєднується з гнучкістю, з умінням застосовувати різноманітні способи вирішення проблеми, з інтелектуальною допитливістю, наполегливістю, самостійністю, прагненням до пошуку й відкриття нового, здатністю до узагальнень. Майбутні лікарі під час навчального процесу можуть набувати досвіду професійної діяльності та творчого пошуку шляхів розв'язання проблеми.

Отже, процес розвитку професійного клінічного і творчого мислення майбутнього лікаря відбувається під впливом стимулюючих факторів, а саме: створення сприятливого навчального середовища, максимально наближеного до професійного, духовної взаємодії викладачів і студентів, творчої атмосфери, заохочення творчого підходу до вирішення проблем та нових ідей і думок, створення ситуацій для полеміки, дискусій, професійного творчого діалогу. Сьогодні, в умовах гострої професійної конкуренції висуваються нові вимоги до особистості лікаря й до надання медичних послуг, що актуалізує потребу в розвитку творчо-духовного потенціалу майбутніх лікарів у процесі професійної підготовки, визначення факторів, що впливають на цей процес. Тому надзвичайно важливо навчити майбутнього лікаря творчо мислити, аналізувати, прогнозувати, дискутувати, чітко висловлювати й доводити свої погляди, шукати найоптимальніші шляхи вирішення проблеми.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аношкин Н. К. Психолого-педагогические основы формирования рефлексивного клинического мышления: Автореф. дис... д.-ра психол. н. : 19.00.07 / Н. К. Аношкин [Перм. гос. мед. акад.]. – М. : 2001. – 29 с.
2. Бандурка А. М. Основы психологии и педагогики : учебное пособие / А. М. Бандурка, В. А. Тюрина, Е. И. Федоренко. – Ростов н / Д : Феникс, 2009. – 250, [1] с. – (Высшее образование). ISBN 978-5-222-14561-6.
3. Борискова И. В. Формирование клинического мышления у студентов медицинского колледжа на основе их учебно-исследовательской деятельности : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08. – Краснодар, 2006. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://nauka-pedagogika.com/pedagogika-13-00-08/dissertaciya>.
4. Брушлинский А. В., Поликарпов В. А. Мышление и общение (2-е доработанное издание) / А. В. Брушлинский, В. А. Поликарпов. – Самара : Самар. Дом печати, 1999. – 128 с. – ISBN 5-7350-0281-3.
5. Джелілова Л. Р. Психологічні особливості розвитку професійного мислення у майбутніх вчителів початкової школи: Автореферат дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Л. Р. Джелілова. – Одеса, 2008. – 19 с.
6. Эльштейн, Н. В. Диагностические ошибки интернистов: общие аспекты [Электронный ресурс] / Н.В. Эльштейн // Русский медицинский журнал. – Режим доступа: http://www.journals.rmj.ru/articles_1983.htm.
7. Эдвард Де Боно. Шесть шляп мышления / Эдвард Де Боно. – Минск : Попурри, 2006 – 208 с.
8. Засекіна Л. В. Особливості формування професійно-творчого мислення майбутнього фахівця іноземної мови: дис. ... канд. псих. наук: 19.00.07 / Засекіна Л. В. – Луцьк, 2000. – 200 с.
10. Клименко В. В. Психологія творчості. Навчальний посібник. / В. В. Клименко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 480 с. ISBN 966-364-321-8.
11. Костюк Г. С. Учебно-воспитательный процесс и психическое развитие личност / Г. С. Костюк. – М. : Просвещение, 1998. – 600 с.
12. Кузьминов О. М., Пшеничных Л. А., Крупенькина Л. А. Формирование клинического мышления и современные информационные технологии в образовании: монография / О. М. Кузьминов, Л. А. Пшеничных, Л. А. Крупенькина. – Белгород : Изд-во, 2012. – 110 с.
13. Линдсей Г. Творческое и критическое мышление / Г. Линдсей, К. С. Халл, Р. Ф. Томпсон // Хрестоматия по общей психологии: Психология мышления. – 1981. – 400 с.

14. Манхейм К. Диагноз нашего времени / К. Манхейм. – М., 1994. – 700 с.
15. Рубинштейн С. Л. О мышлении и путях его исследования / С. Л. Рубинштейн. – М., 1958. – 147 с.
16. Сисоева С. О. Технологізація освітньої діяльності в умовах неперервної професійної освіти // Неперервна професійна освіта: Проблеми, пошуки, перспективи / За ред. І. А. Зязюна. – К. : ВІПОЛ, 2000. – 636 с.
17. Словарь-справочник по педагогике / Авт.-сост. В. А. Межериков; Под общ. ред. П. И. Пидкасистого. – М. : ТЦ Сфера, 2009. – 448 с. ISBN 966-06-0191-3.
18. Теплов Б. М. Избранные труды: в 2 т. / Б. М. Теплов. – М. : Педагогика, 1985. – Т. 1. – 328 с.
19. Тихомиров О. К. Психология мышления / О. К. Тихомиров. – М., 2002. – 288 с.
20. Фокин Ю. Г. Преподавание и воспитание в высшей школе: Методология, цели и содержание, творчество. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М. : Издательский центр "Академия", 2002. – 224 с
21. Харрисон Т. Р. Внутренние болезни [Текст]: в 10 книгах / Т. Р. Харрисон. Под ред. Е. Браунвальда, К. Дж. Иссельбахера, Р. Г. Петерсдорфа, Д. Д. Вилсон, Д. Б. Мартина, А. С. Фаучи // Перевод с англ. под общей ред. А. В. Сучкова – М. : Медицина, 1997. – 3430 с.

Слухенская Р.В.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО КЛИНИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ БУДУЩЕГО ВРАЧА В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ ЕГО ДУХОВНО-ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА

В статье освещены научные подходы к пониманию феномена мышления; раскрыты взгляды на проблему формирования профессионального клинического и творческого мышления в педагогической и психологической мысли; определены особенности творческого клинического мышления; выяснены характеристики профессионального мышления; предпринята попытка наметить пути оптимизации процесса развития профессионального клинического мышления будущего врача в контексте формирования его духовно-творческого потенциала во время обучения в высшем медицинском учебном заведении.

Ключевые слова: духовно-творческий потенциал, клиническое мышление, будущий врач, мыслительные действия и операции, профессиональная деятельность, профессиональное мышление, профессиональное образование, развитие, творческое мышление, формирование.

Sluhanskaya R.V.

THE PEDAGOGICAL BASIS FOR THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL CLINICAL THINKING OF THE FUTURE DOCTOR IN THE FORMATION OF HIS SPIRITUAL AND CREATIVE POTENTIAL

The article highlights scientific approaches to understanding the phenomenon of thinking; revealed views on the problem of formation of professional clinical and creative thinking in pedagogical and psychological thought; determined the clinical characteristics of creative thinking; clarified the characteristics of professional thinking; attempt to identify ways to optimize the process of professional development of clinical thinking of the future doctor in the context of the formation of his spiritual and creative potential while studying in higher medical educational institution.

The quality problem of the formation of clinical thinking as the basis of competence tori skills of future physicians can be solved for support innovative educational technologies involving the use of methods of formation of creative, systemic thinking, designed not only to play back the acquired knowledge, but also to solve non-standard tasks. The solution to this problem involves not only teaching, but also the organizational and methodical ways of improving medical care. In this regard, in clinical medicine it is necessary to develop and implement systematic methods of improving the formation of clinical thinking not only on the stages of learning, but in the process of practical professional activity.

The process of professional development of clinical and creative thinking of the future doctor is under the influence of incentives: creating a favorable learning environment as close as

possible to professional, spiritual interaction between teachers and students, creative atmosphere, encouraging a creative approach to problem-solving and new ideas, creating opportunities for debate, discussion, professional creative dialogue. Today, in conditions of acute professional competition put forward new requirements to the personality of the doctor and medical services, which necessitates the development of creative and spiritual potential of future physicians in the process of professional preparation, determination of the factors influencing this process

Key words: spiritual and creative potential, clinical reasoning, future doctor, mental actions and operations, professional activities, professional thinking, professional education, development, creative thinking, formation.

УДК 37.091.12:504+378.147.091.33–027.22

Слюта А.М.

АЛГОРИТМ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЕКОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

У статті висвітлюється проблема підготовки висококваліфікованих фахівців-екологів у процесі проходження виробничої практики. Виробнича практика розглядається як обов'язковий компонент освітньо-професійної програми для здобуття кваліфікаційного рівня і має на меті набуття студентом професійних вмінь та навичок. Наводиться алгоритм підготовки студентів-екологів у процесі виробничої практики, для забезпечення формування та розвитку професійних умінь. Зосереджено увагу на складових алгоритму професійної підготовки майбутніх екологів у процесі виробничої практики.

Ключові слова: професійна підготовка, виробнича практика, студенти-екологи, самостійність, оцінка, керівництво.

За будь-яких умов розвитку суспільства існує потреба у висококваліфікованих фахівцях, здатних самостійно приймати рішення і нести особисту відповідальність за них. Це стосується передусім особистості еколога, професіоналізм і компетентність якого вкрай необхідна не лише для чіткої стратегія охорони навколишнього середовища та посилення контролю за природокористуванням, але є провідною умовою для формування збалансованого природокористування. Враховуючи необхідність розвитку системи підготовки конкурентоспроможних фахівців-екологів, які мають сучасні знання та вміння, виробнича практика є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми для здобуття кваліфікаційного рівня та має на меті набуття студентом професійних вмінь та навичок [2].

Удосконалення підготовки фахівців-екологів, перебуває у прямій залежності не тільки від орієнтації студентів на дану професію, а й від організації їх підготовки до майбутньої професійної діяльності, зокрема під час проходження студентами виробничої практики. Виробнича практика у професійному становленні майбутнього еколога посідає вагомe місце і є одним із найскладніших і багатогранних видів навчальної діяльності студента у вищому навчальному закладі освіти [5].

Безпосередня практична діяльність на підприємстві чи організації здійснює значний вплив на підготовку майбутніх екологів, а доцільна її організація, за умови постійного удосконалення процесу виробничої практики, дозволяє формувати професійні вміння та якість особистості майбутнього еколога.

Питання професійної підготовки фахівців, зокрема під час виробничої практики, залишаються актуальними впродовж багатьох років. Відповідаючи на питання чи можна зробити єдину для всіх більш досконалу систему навчання, Д.О. Тхоржевський [8, с. 2-3] вважає, що на систему навчання залежно від його змісту впливають фактори виробничого і дидактичного характеру, які за своїми вимогами несумісні, систем може бути декілька. Але